

van elks bijzondere bezittingen²² maakte den grondslag en het doel uit van deze zooals van elke welgeordende maatschappij. Turkije nu is opgenomen in dat statenverbond; is als lid van hetzelfde door bijna alle volken van Europa, door de Nederlanders vooral, uitdrukkelijk, herhaalde keeren, met belofte van bescherming en vriendschap erkend²³; heeft het zijne toegebracht tot voordeel, tot instandhouding dier maatschappij; het wordt evenals tevoren erkend tot op dit oogenblik; en zou men dan nu, na vier eeuwen tijds, zonder aanleidende oorzaak aan hunne zijde, de Turken uit Europa mogen verdrijven? Zouden Europa's staten, zonder inbreuk te maken zoowel op het algemeen als op het Europeisch volkerenregt, met vereenigde krachten eene natie kunnen aanvallen om haar te ontnemen een land²⁴, waarin zij als wettige bezitster²⁵ erkend is en eeuwen lang heeft gewoond, als bondgenoot, als vriendin heeft gewoond? Zou dit geen omverwerpen zijn van alle die beginselen, waarop men steeds heeft gemeend, dat Europa's welzijn en rust moest worden gegrond?

Maar dat volk is vreemd aan Europa's grond en zeden, verstikt alle zaden van wetenschap en beschaving in zijn eigen boezem en stelt den christelijken godsdienst tot een voorwerp van bittere verachting en ondragelijke verguizing. Ofschoon er in die beschrijving veel overdrevenheid is (vreemd aan Europa's zeden, verstoken van kunsten en nuttige kennis, verachters van den christelijken godsdienst), menschen zijn de Turken toch; en de grondregel in ons hart onmiskenbaar geprent, dat ieder mensch, iedere vereeniging van menschen regt heeft op de nakoming der eens gegevene trouw, moet aan Europa des te heiliger zijn, naarmate het beschaafder, zedelijker, christelijker is.

Het verdrijven der Turken zou eene onregtvaardigheid zijn, en welk belang, volgens veler inzien, zedelijkheid, beschaving, staatkunde, godsdienst bij de pogingen daartoe hebben zou, de onregtvaardigheid van het middel kan niet worden gewettigd door de nuttigheid van het doel, en de weg der regtvaardigheid en der plicht, moet worden bewandeld met vertrouwen dat, wat de gevolgen betreft, daarvoor de Voorzienigheid zorgen zal.

22. Legitimisme en hartsochtelijke verdediging van het particuliere eigendomsrecht gaan vaak samen. Zie Zwaan a.w. 245 e.v. over het legitimisme; 364 over de eigendom. Billijkheidshalve vraag ik nu ook aandacht voor *Ongehoof en Revolutie*, tweede dr. 48: "alle goederen zijn gaven en ieder eigendom is geleend". De plicht zich als "rentmeester Gods" te gedragen wordt er aan vorsten en volken ingescherpt.

23. Cf. *Bescheiden* 63.

24. Sc. Griekenland.

25. Zie noot 22.